

Коkun O.M. Кількісна та якісна оцінка тривалої психологічної готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності // Вісник Національного університету оборони України. - 2011. - Вип. 5 (24). - С. 153 - 158.

Коkun O.M., д. психол.н., професор,

КІЛЬКІСНА ТА ЯКІСНА ОЦІНКА ТРИВАЛОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Резюме.

В статті викладено практичний підхід до психодіагностичної оцінки тривалої психологічної готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності.

Ключові слова: психологічна готовність, миротворча діяльність.

Резюме.

В статье изложен практический подход к психодиагностической оценке длительной психологической готовности военнослужащих к миротворческой деятельности.

Ключевые слова: психологическая готовность, миротворческая деятельность.

Summary.

The practical approach to psychodiagnostic assessment of military personnel's long-term psychological readiness to peacekeeping operations is describes in the article

Key words: psychological readiness, peacekeeping activities.

Постановка проблеми. Аналіз наукових публікацій. Участь у міжнародних миротворчих операціях становить собою важливу складову зовнішньої політики нашої країни. Військовослужбовці миротворчих підрозділів вирішують цілу низку складних та відповідальних завдань. Їх професійна діяльність під час виконання миротворчої операції характеризується високим рівнем відповідальності та тривалою дією значної кількості стресогенних та психотравмуючих чинників [4] - [7]. Внаслідок цього до психологічної готовності військовослужбовців, які беруть участь у виконанні миротворчих місій, ставляться високі вимоги, адже від такої готовності залежить не лише ефективність миротворчої діяльності, але й їх особиста безпека [1] - [3].

Саме психологічна готовність, значною мірою, забезпечує формування особистісного змісту для військовослужбовця його службової діяльності; своєчасність і доцільність поточних оперативних службово-бойових дій; їхню адекватність правоохоронним нормам та умовам службово-бойових ситуацій; стій-

кість і адекватність дій при зростанні напруженості; фізичне й психічне відновлення після виконання службово-бойових завдань. Тому важливим завданням сучасної військової психології є розробка теоретичних та практичних засад діагностування психологічної готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності.

Теоретичні основи дослідження. *Психологічну готовність військовослужбовця до виконання миротворчих операцій* ми розуміємо як інтегративне особистісне утворення, яке складається із *тривалої* та *короткочасної* готовності і забезпечує психологічну придатність військовослужбовця до миротворчої діяльності [2].

Тривала готовність формується впродовж тривалого часу військово-професійної підготовки та діяльності військовослужбовця і характеризує його *потенційну* психологічну здатність до виконання різних завдань під час здійснення миротворчих операцій. *Короткочасна* базується на основі першої і характеризує *наявну* на даний період часу (від дня до кількох днів) психологічну здатність до виконання конкретних миротворчих завдань.

Тривала психологічна готовність має дві основні складові: особистісну і функціональну готовність. Особистісна готовність передбачає наявність 4-х основних компонентів: моральна, волева, комунікативна та загальнопсихологічна готовність. Функціональна – 6 компонентів: мотиваційна, когнітивна, креативна, орієнтаційна, операційна та оцінювальна. *Короткочасна* психологічна готовність складається із 5 компонентів: мотиваційна, орієнтаційна, операційна, оцінювальна та емоційна.

Формулювання мети статті. У даній статті ми викладемо результати досліджень, здійснених під час виконання НДР НДЦ гуманітарних проблем ЗС України (шифр «Психологічна готовність»), у частині розробленого практичного підходу до кількісної та якісної оцінки *тривалої* психологічної готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності.

Викладення процедури та основних результатів дослідження. На першому етапі досліджень нами було відібрано 24 найбільш інформативні псиході-

агностичні методики, які можуть застосовуватись для діагностики такої готовності. Далі на основі результатів емпіричних досліджень за участю 148 українських миротворців, які проводилося під час підготовки до ротації миротворчого контингенту місії ООН у Ліберії, для оцінки різних компонентів тривалої психологічної готовності відібрано 24 психодіагностичних показники 10-ти психодіагностичних методик (13 показників для оцінки особистісної її складової і 11 – функціональної): 1) Особистісний опитувальник Г. Айзенка; 2) Опитувальник діагностики властивостей особистості Л. Терстоуна; 3) Характерологічний опитувальник К. Леонгарда – Г. Шмишека; 4) Методика діагностування комунікативних та організаційних здібностей (КОЗ-2); 5) Методика виявлення схильності до ризику Г. Шуберта; 6) Шкала тривоги Дж. Тейлора (модифікація В.Г. Норакидзе); 7) Методика вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфір – А. Реана; 8) Опитувальник креативності Н.Ф. Вишнякової; 9) Шкала самооефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема; 10) Методика шкалою самооцінки психофізіологічного стану О.М. Кокуна. Зокрема, дані методики викладено у методичному посібнику [1].

Також в дослідженні було здійснено експертне оцінювання 15 параметрів успішності проходження підготовки досліджуваних військовослужбовців, а також загального рівня їх готовності до успішного виконання завдань миротворчої місії. Досліджувані миротворці, природно, не становили собою однорідну вибірку, як за специфікою виконуваних ними військово-професійних завдань, так і за військовими званнями. Подібна неоднорідність виявилась і у отриманих психодіагностичних результатах досліджуваних. Так була виявлено наявність достовірних відмінностей за окремими показниками більшості із використаних психодіагностичних методик між виділеними нами за двома критеріями групами досліджуваних.

За першим критерієм – ступенем ризикованості виконуваних військово-професійних обов'язків під час виконання миротворчої місії досліджувані були поділені на дві діагностичні групи: 1) відносно високий ступінь ризикованості ($n = 115$) – стрілки, водії та ін.; 2) відносно низький ступінь ризикованості ($n =$

33) – кухарі, начальники складів та ін. За другим критерієм – військовим званням, поділені на групи: 1) рядовий, сержантський та старшинський склад (n = 112); 2) офіцерський склад (n = 36). Зазначені відмінності враховано як при викладенні кількісних рівнів окремих діагностичних показників психологічної готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності, так і при інтегральному оцінюванні.

У таблицях 1 - 3 подано кількісні та якісні рівні діагностичних показників такої складової **тривалої** психологічної готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності як *особистісна готовність*. Величини *кількісних рівнів* та їх *вага* для кожного із діагностичних показників, щодо їх оцінки різних компонентів тривалої психологічної готовності, визначалися на основі аналізу таких статистичних характеристик кожного показника як середнє значення, стандартне відхилення, мінімум, максимум, частотний розподіл, величина і знак коефіцієнту рангової кореляції із показниками експертної оцінки.

Таблиця 1.

Кількісні та якісні рівні діагностичних показників *особистісної* готовності миротворців (компонент *моральна готовність*)

№	Показники моральної готовності	Діагностичні показники		Оцінка показників моральної готовності		
		Найменування	№ методики	Кількісний (бали) та якісний рівень оцінки діагностичного показника		Вага показника
1	Усвідомлення обов'язку, відповідальності	Шкала неправди	1	7 - 9	1	1
				4 - 6	2	
				0 - 3	3	
2	Усвідомлення небезпеки для власного життя	Рефлексивність	2	0 - 10	1	1
				12 - 20, 32 - 40	2	
				22 - 30	3	
3	Активна життєва позиція	Гіпертимність	3	0, 21 - 24	1	3
				3 - 6, 18	2	
				9 - 15	3	

Примітки: у цій та ін. таблицях: № методики відповідно до нумерації їх переліку у сьомому абзаці статті; якісні рівні оцінки діагностичних показників: 1 – недостатня готовність; 2 – умовно-достатня готовність; 3 – висока готовність.

Таблиця 2.

**Кількісні та якісні рівні діагностичних показників особистісної
готовності миротворців (компонент *вольова готовність*)**

№	Показники вольової готовності	Діагностичні показники		Оцінка показників вольової готовності		
		Найменування	№ мето дики	Кількісний (бали) та якісний рівень оцінки діагностичного показника		Вага показника
1	Впевненість у собі	Впевненість у своїх силах	10	1 - 60	1	1
				61 - 85	2	
				86 - 100	3	
2	Зібраність, організованість	Педантичність	3	0 - 2, 22 - 24	1	1
				3 - 6, 14 - 20	2	
				8 - 12	3	
3	Самоконтроль, витримка	Фізична активність /група 1/	2	0 - 14, 36 - 40	1	3
				16 - 20, 32 - 34	2	
				22 - 30	3	
		/група 2/		0 - 12, 34 - 40	1	
				14 - 16, 30 - 32	2	
				18 - 28	3	
4	Готовність до ризику	Рівень готовності до ризику	5	26 - 50, -26 - -50	1	2
				10 - 25, -10 - -25	2	
				-9 - +9	3	

Примітки: група 1 – рядовий, сержантський і старшинський склад та відносно високий ступінь ризикованості діяльності; група 2 – офіцерський склад та відносно низький ступінь ризикованості діяльності.

Таблиця 3.

**Кількісні та якісні рівні діагностичних показників особистісної
готовності миротворців (компонент комунікативна готовність)**

№	Показники комунікатив- ної готовності	Діагностичні показники		Оцінка показників кому- нікативної готовності		
		Найменування	№ мето дики	Кількісний (бали) та які- сний рівень оцінки діаг- ностичного показника		Вага показ ника
1	Комунікабель- ність	Екстраверсія- інтроверсія	1	0 - 5, 16 - 24	1	2
				6 - 8, 13 - 15	2	
				9 - 12	3	
		Рівень комунікатив- них здібностей	38	0 - 9	1	2
				19 - 20, 10 - 14	2	
				15 - 18	3	
2	Переконливість	Лідерство /група 1/	3	0 - 2, 36 - 40	1	3
				4 - 12, 26 - 34	2	
				14 - 24	3	
				0 - 4, 38 - 40	1	
				6 - 14, 28 - 36	2	
				16 - 26	3	
		/група 2/ Рівень організацій- них здібностей /група 3/	38	0 - 10	1	2
				11 - 15	2	
				16 - 20	3	
				0 - 9	1	
				19 - 20, 10 - 14	2	
				14 - 18	3	
/група 4/						

Примітки: групи 1 та 2 – так само як у табл. 2.; група 3 – офіцерський склад; група 4 – рядо-
вий, сержантський та старшинський склад.

Таблиця 4.

**Кількісні та якісні рівні діагностичних показників особистісної
готовності миротворців (компонент загальнопсихологічна готовність)**

№	Показники загальнопсихологічної готовності	Діагностичні показники		Оцінка показників загальнопсихологічної готовності		
		Найменування	№ методики	Кількісний (бали) та якісний рівень оцінки діагностичного показника	Вага показника	
1	Оптимальний рівень особистісної тривожності	Рівень тривожності /група 1/	16	0 - 3; 25 - 50	1	3
				4 - 6; 16 - 24	2	
				7 - 15	3	
		/група 2/		0 - 2, 25 - 50	1	
				3 - 5, 15 - 24	2	
				6 - 14	3	
2	Саморегуляція психічного стану	Збудливість /група 1/	2	0, 21 - 24	1	3
				3 - 6, 18	2	
				9 - 15	3	
		/група 2/		15 - 24	1	
				0, 9 - 12	2	
				3 - 6	3	

Примітки: група 1 – відносно високий ступінь ризикованості діяльності; група 2 – відносно низький ступінь ризикованості діяльності.

У таблицях 5 - 7 наведено кількісні та якісні рівні діагностичних показників другої складової **тривалої** психологічної готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності – **функціональної готовності**.

Таблиця 5.

**Кількісні та якісні рівні діагностичних показників функціональної
готовності миротворців (компонент мотиваційна готовність)**

№	Показники мотиваційної готовності	Діагностичні показники		Оцінка показників мотиваційної готовності		
		Найменування	№ методики	Кількісний (бали) та якісний рівень оцінки діагностичного показника		Вага показника
1	Потреба в успішному вирішенні професійних завдань	Внутрішня мотивація /група 1/ /група 2/	43	1 - 3	1	3
				3,5 - 4	2	
				4,5 - 5	3	
				1 - 2,5	1	
				3 - 3,5	2	
				4 - 5	3	
		Зовнішня позитивна мотивація /група 3/ /група 4/		4,3 - 5	1	3
				3,3 - 4	2	
				1 - 3	3	
				4,5 - 5	1	
				3,5 - 4,3	2	
				1 - 3,3	3	
		Зовнішня негативна мотивація		4,5 - 5	1	3
				3,5 - 4	2	
1 - 3	3					
Зацікавленість в участі у миротворчій місії	34	1 - 65	1	2		
		66 - 90	2			
		91 - 100	3			
2	Бажання досягти успіху в професійній діяльності	Бажання виконувати миротворчу діяльність	34	1 - 60	1	1
				61 - 85	2	
				86 - 100	3	

Примітки: група 1 – офіцерський склад; група 2 – рядовий, сержантський та старшинський склад; група 3 – рядовий, сержантський і старшинський склад та відносно високий ступінь ризикованості діяльності; група 4 – офіцерський склад та відносно низький ступінь ризикованості діяльності.

**Кількісні та якісні рівні діагностичних показників функціональної
готовності миротворців (компонент *креативна готовність*)**

№	Показники креативної готовності	Діагностичні показники		Оцінка показників креативної готовності			
		Найменування	№ мето дики	Кількісний (бали) та якісний рівень оцінки діагностичного показника		Вага показника	
1	Здатність генерувати ідеї	Творче мислення (Я-реальний)	42	0 - 3	1	2	
				4 - 5, 10	2		
				6 - 9	3		
		Творче ставлення до професії (Я-ідеальний)	42	0 - 3	1	2	
				4 - 5	2		
				6 - 10	3		
2	Гнучкість розуму	Допитливість (Я-реальний) /група 1/	42	0 - 3	1	1	
				4 - 5	2		
				6 - 10	3		
				/група 2/	0 - 1		1
					2 - 3		2
					4 - 10		3
		Інтуїція (Я-ідеальний)	42	0 - 2	1	3	
				3 - 4	2		
				5 - 10	3		
		Емоційність, емпатія (Я-ідеальний)	42	0 - 2	1	2	
				3 - 4	2		
				5 - 10	3		

Примітки: група 1 – офіцерський склад; група 2 – рядовий, сержантський та старшинський склад.

**Кількісні та якісні рівні діагностичних показників функціональної
готовності миротворців (компонент операційна готовність)**

№	Показники операційної готовності	Діагностичні показники		Оцінка показників операційної готовності		
		Найменування	№ методики	Кількісний (бали) та якісний рівень оцінки діагностичного показника	Вага показника	
1	Наявність необхідних професійних вмінь і навичок. 2 Володіння способами і прийомами професійної діяльності.	Рівень само-ефективності	36	10 - 28	1	2
29 - 31, 39 - 40				2		
32 - 38				3		

Інтегральна оцінка рівня тривалої психологічної готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності здійснюється на основі наведених у таблицях 1 - 7 нормативів оцінки діагностичних показників (кількісний та якісний рівень оцінки діагностичного показника, а також його вага). Тобто, кількісний показник інтегральної діагностичної оцінки психологічної готовності отримується на основі отриманих певним військовослужбовцем діагностичних результатів (з урахуванням групи, до якої він відноситься). Ці кількісні результати співвідносяться із числовим значенням якісного рівня оцінки кожного із діагностичних показників (1, 2 чи 3), множаться на коефіцієнт ваги показника (також 1, 2 чи 3) та підсумовуються.

Отже, загальна формула отримання *інтегрального показника тривалої психологічної готовності* військовослужбовців (ТПГ) має такий вигляд:

$$\text{ТПГ} = \sum 24 \text{ показники} * \text{вагу показника}$$

Відповідно, мінімальне значення ТПГ становить 51 бал, максимальне –

153 бали. Нормативні значення якісної оцінки наведено у таблиці 8.

Таблиця 8.

Нормативні значення якісної оцінки інтегральних показників тривалої психологічної готовності військовослужбовців до діяльності у складі миротворчих підрозділів

№	Рівень тривалої психологічної готовності	Бали (ТПГ)
1	Недостатній	51 - 100
2	Умовно-достатній	101 - 133
3	Високий	129 - 153

До вищенаведених нормативних значень слід зауважити, що коли навіть інтегральний показник психологічної готовності потрапляє до таких «коридорів» оцінки як «високий» або «умовно достатній», але за п'ятьма і більше показниками рівень оцінки інтерпретується як «недостатня готовність», інтегральний показник рівня тривалої психологічної готовності також оцінюється як «недостатній».

Практичний коментар. Наявність у військовослужбовця «високого» рівня тривалої або короткочасної психологічної готовності до миротворчої діяльності, свідчить про його повну готовність до її виконання. Якщо рівень готовності оцінюється як «умовно достатній», то при, у цілому, сприятливому прогнозі успішності виконання миротворчої діяльності з огляду такого чинника як психологічна готовність, існує певна вірогідність виникнення «зривів» при виконанні діяльності. Тому військовослужбовці, які віднесені до даної групи, потребують додаткової уваги з боку командирів, психологів, лікарів. При оцінці рівня тривалої або короткочасної психологічної готовності військовослужбовця до миротворчої діяльності як «недостатній», існує висока вірогідність виникнення «зривів» при її виконанні. Таких військовослужбовців не рекомендується допускати до виконання службових завдань миротворчої місії.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямку можна вважати продовження апробації психодіагностичних методик метою діагностики різних психологічної готовності миротворців.

Література

1. Діагностування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник / [Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Малхазов О.Р.]. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. – 281 с.
2. Кокун О.М. Зміст та структура психологічної готовності фахівців до екстремальних видів діяльності / О.М. Кокун // Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип. 7. - Харків.: УЦЗУ, 2010. - С. 182 – 190.
3. Корольчук М.С. Соціально-психологічне забезпечення професійної діяльності в звичайних та екстремальних умовах / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк.. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
4. Потапчук Є.М. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців: Монографія / Є.М. Потапчук. – Хмельницький: Національна академія ДПСУ, 2004. – 323 с.
5. Примак П.Т. Досвід використання теорії графів та кластерного аналізу при визначенні методики формування миротворчих підрозділів Збройних Сил України / П.Т. Примак // Проблеми педагогічних технологій. – Збірник наукових праць Волинського державного університету імені Лесі України. – 2006. – Вип. 2-4. – № 32-34. – С. 380-388.
6. Швець А.В. Фізіолого-гігієнічна характеристика умов професійної діяльності військовослужбовців миротворчих контингентів ЗС України / А.В. Швець, І.А. Лук'янчук // Проблеми військової охорони здоров'я: Збірник наукових праць Української військово-медичної академії. – К. 2006. – Вип.. 16. – С. 282-387.
7. Koffman R.L. Combat duty in Iraq and Afghanistan, mental health problems, and barriers to care / R.L. Koffman // New England Journal of Medicine. – 2004. – Vol. 351. – P. 13-22.